

TÚLÉLNI A SZÜRREALIZMUST

SCHMIDT Mária: *Világrendetlenség*. Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Alapítvány, Budapest, 2004. 392 oldal, 4590 Ft

A 126 éve született René Magritte úgy vallotta, „képeim látható alakok, melyek semmit sem titkolnak, misztériumot hordoznak”. A belga szürrealista művész (ízlelgessek azért ezeket a szavakat így, egymás után) a megszokott tárgyakat szokatlan módon festette meg, megkérdőjelezve ezzel az emberi észlelésről alkotott közkeletű fogalmainkat. Ilyen az 1927-ben készült *Pánik a középkorban* című alkotása is, amelyen a figurák egyszerre kaotikus és dinamikus interakcióban vesznek részt egy éles, mégis gyengén megvilágított belső térben. A középkori öltözeteket viselő figurák testtartása torz, fejük hiányzik, amely tovább fokozza a jelenet szürreális, dezorientáló jellegét. A szoba merev építészeti elemeihez képest a természetellenesen kicsavart végtagjaik egymás mellé helyezése felerősíti a pánik és a rendetlenség érzését. A tompa, földszíni tónusok használata tovább erősíti a már amúgy is nyugtalanító hangulatot, a szorongást és a zavarodottságot. Korántsem véletlen, hogy Schmidt Mária Széchenyi-díjas történészprofesszor, a Terror Háza Múzeum főigazgatója ezt a képet választotta legújabb, *Világrendetlenség* című esszékötete borítójának. Hiszen ahogy Magritte képét látva, úgy a kötet címét olvasva is ugyanazon érzések kerítenek hatalmába bennünket: szorongás, zavarodottság, elbizonytalanodás, kényelmetlenség. De ahogy Magritte-nél a festmények, úgy a Terror Háza Múzeum főigazgatójánál az írások is gondolkodásra ösztönöznek.

Noha Schmidt Mária legújabb kötete esszékötet, amely 2022 és 2024 közötti írásait és beszédeit tartalmazza; a szerteágazó, fajsúlyos témákról szóló írások egy jól kivethető ív mentén rendeződnek egybe.

Milyen Európa és a világ? Miért ilyen? Milyenek vagyunk benne mi, magyarok, és mit tehetünk a jövőnk érdekében? Mit tehetünk a járványok és háborúk korában, amelyek végérvényesen megcáfolták azt a sokat ismételt liberális lözungot, hogy a történelem véget ért? Hogyan alakul a világ? Milyen szerepet játszik ebben az Amerikai Egyesült Államok és Kína, vagy a több mint egy évszázada lejtmenetben lévő Európa, beleértve a zsákutcás Európai Uniót is? Kényelmetlen kérdések ezek, amelyekre a kötet

szerzője friss és tüpontos gondolatokat kínál válaszként – mindezt a tőle megszokott bátor, félelmet nem ismerő stílusban, miközben rendet próbál tenni egy rendetlen világban. Egy olyan világban, amely – Magritte festményének szereplőihez hasonlóan – torzzá és fejvesztetté vált. Egy olyan világban, ahol akár akarjuk, akár nem, a másodpercalapú hírek alakítják a nyilvánosság torz és fej nélküli nézőpontját. A tartalomgyártóknak pedig korántsem az a céljuk, hogy az egyént vagy a közösséget szolgálják; sőt, éppen emiatt részlehajlás, elhallgatás vagy éppen felnagyítás jellemzi. Ennek következtében a nyilvánosság nem a valós problémákról, hanem

a mindennapjait kevésbé befolyásoló rész- vagy álproblémákkal szembesül. S azok, akik megpróbálnak a valódi problémákkal és a valódi kérdésekkel foglalkozni, és áttörni a nyilvánosság torz üvegfalán, könnyen megbélyegzés és karaktergyilkosság áldozatává válhatnak. Az eszköztár széles skálán mozog a klasszikus negatív sajtóhadjáratoktól egészen a koncepciók perkre emlékeztető bírósági ügyekig, hiszen – ahogy a szerző is fogalmaz – a törvényekből „kiiktatták az erkölcsöt, leválasztották a jogot az igazságosságról”.

Manapság ráadásul nemcsak meg akarják szakítani a régi és az új nemzedékek közötti kapcsolatot azzal, hogy megtagadják a keresztény értékrenden alapuló civilizációnkat, vagyis legfontosabb közös örökségünk áthagyományozását, de támadást indítottak a társadalmat integráló hagyományos intézmények ellen is: a család, az iskola, a hadsereg, a nemzetállam, a közös múlt, a kollektív emlékezet és az egyház sincs biztonságban. A mai *woke*-ok – állapítja meg a történészprofesszor – a náci és a kommunista istentagadó politikáját másolva száműzik Istent, a keresztény vallást és a hitet. A kötöttségeitől eloldott modern embert mindez a teljes elidegenítettségbe és tanácstalanságba taszítja.

De miért van mindez? – teszi fel a kérdést Schmidt Mária. Meglátása szerint – noha a 20. század végére mindkét istentagadó rendszer megsemmisült – a kommunista ideológia alapját képező ateista marxizmus már áttette a székhelyét a nyugati egyetemekre, meghódította a nyugati értelmiséget, birtokba vette médiájukat, uralma alá vonta közvéleményük egy meghatározó részét. Ez a nyugati elit már nem a proletárforradalomtól várja a történelmi haladás végpontjának elérését, hanem a világ amerikanizálásától. Az osztályharcot felváltotta az identitásharc, aminek egyértelmű célja, hogy felszámolja a hagyományos értékközösségeket. „Az ateistává és marxistává vált nyugati élcsapat” minden társadalmi kötelezettség ellen fellép, amely nem a különböző szexuális és történelmi identitások iránti szolidaritásról szól, „harcol a biológiai nemek, a fehérek, a férfiak és mindenekelőtt a fehér férfiak ellen”. Mindezekkel súlyos, katasztrófához vezető identitásválságot generál a nyugati társadalmakban.

A kötet plasztikusan bemutatja azt az amerikai világfelfogást, amely egykoron teljesen ellentétes volt a britekével, mára azonban „átvette a brit világbirodalom módszereit, arroganciáját, lekezelő és kioktató stílusát”. A brit–amerikai kapcsolatokat a *Hyppolit, a lakáj* című filmhez hasonlítja a szerző: „A britek az uralomra uralkodni akaró főkomornyik szerepébe szorultak be, mert teljesítményükből és képességükből többre már nem futja.” Ezt bizonyítja az 1956. október 29-től november 7-ig tartó „bénázásuk” Szuezen – amely egyébként elterelte a figyelmet az 1956-os forradalomról. A britek azóta az amerikaiak segédcsapatként sorozatban vívják *proxy*háborúikat Irakban, Afganisztánban, az „arab tavasz” során, a Balkánon és 2022 óta Ukrajnában is. „Mert a britek a megtevesztés mesterei”, akik nyelvi, katonai és pénzügyi dominanciájuk segítségével az egész világgal elfogadtatták a saját narratívájukat, megtevesztve ezzel több nemzedéket is a világon. A britek persze nemcsak a megtevesztés, de a történelem „átértelmezésének” is nagymesterei. Példaként említi a szerző Winston Churchillt, aki háborús uszítóból vált a 20. század hőisévé, aki az angol-szász krónikások szerint nemcsak hatalmas államférfi, de próféta is volt. Schmidt Mária ezt azzal szemlélteti, amikor Churchill a fultoni beszédében megjósolta Európa kettéosztását és a hidegháború kezdetét, ami-

kor a vasfüggöny leereszkedéséről beszélt. Pedig – állítja a szerző – ehhez a jövődőléshez nem kellett a jövőt látnia, elég volt visszaemlékeznie arra, amikor 1944-ben, vagyis két évvel korábban szóról szóra erről egyezett meg Sztálinnal Moszkvában. Akkor, amikor úgy nyújtotta át sajtópapíron Kelet-Közép-Európát a szovjeteknek, mintha az az övé lett volna. Eközben a birodalmi jelzöt egyre nyilvánvalóbban felvállaló USA egy olyan oligarchiává vált, ahol a meritokratikus elvet felváltotta a belterjesség és a pozitív diszkrimináció dinasztiák, klánok és kvóták formájában, teljesen háttérbe szorítva ezzel a *self-made man* és az amerikai álom eszményét. A hatalom udvarán portyázó progresszív demokraták és a még élő neokon héják pedig meg vannak győződve arról, hogy nemcsak joguk, de kötelességük is a világ demokratizálása – bármi áron. Mindezzel csak azt sikerült elérniük, hogy hitelességük megrendült a világban, ezzel együtt pedig külső és belső bizalmi válságot okoztak. Ennek egyértelmű következménye a nyugati világon kívüli világ önszerveződése. Ezen országok gazdasági és katonai megerősödése, valamint az Amerikai Egyesült Államok hitelességvesztése és civilizációterjesztő erőszakossága együtt alapozta meg a többpólusú világ irányába történő elmozdulást.

A Széchenyi-díjas szerző sikeresen világít rá az ukrajnai konfliktus hátterére is: az előzményekre, az összefüggésekre, valamint a mögötte húzódó érdekekre is. Úgy véli, hogy amikor az Amerikai Egyesült Államok szempontjából tarthatatlanná válik a helyzet, akkor seperc alatt fordítanak hátat az ukránoknak, ahogyan tették azt Vietnámban, Irakban és Afganisztánban. Ezzel párhuzamosan a történész szemlélteti az európai országok impotenciáját és önsorsrontó viselkedését. A britek a Brexit óta a maradék tekintélyüket is elvesztették. Franciaország „eltűnt, mint az aranyóra”, az országot állandó sztrájkok bénítják, nem tud úrrá lenni a társadalmi békétlenségen, miközben áthidalhatatlan szakadás látszik a bevándorlás érdekeltjei és ellenérdekeltjei között, az ellenségeskedés elfajult, az ország pedig politikai csődbe lavírozta magát, s ha nem vigyáz, akkor a gazdasági lesz a következő. Eközben a németek ugyanakkora elánnal mennek bele a Putyin elleni, átvitt értelemben vett harcba, mint korábban a világháborúikba, és nem tudják abbahagyni az Oroszország elleni háborúzást, akárhányszor is verik vissza onnan őket.

Ebben a zavaros világrendetlenségben a szerző szerint a saját keresztény, nemzeti és keleti gyökereink egyszerre segítenek minket eligazodni és lavírozni a nagyhatalmi mozgások közepette. Magyarország 1100 éves állam- és nemzetmegtartó öröksége – valamint az elmúlt több mint három évtized sikeres országépítése – megerősítette emancipációs törekvéseinket. Noha birodalmak jöttek és mentek a fejünk fölött ez alatt a hosszú időszak alatt, mi még mindig itt vagyunk. Mert ellenálltunk, és hűek maradtunk önmagunkhoz, nemzetünk szuverenitásához, amelynek tartalma ma is ugyanaz, mint mindig: a szabadság és a függetlenség.